

הרבי שלמה שלזינגר

בדין שומר אבידה

שאלות:

אדם מצא שקטה ובתוכה עופות, במקום שאינו מוגדר דרך הינות, והגביהה, כגון שהעבירה מהקרקע לגדר, ולאחר מכן הגיע הבעלים, ובינתיים הרקיבו העופות, האם חייב מדין שומר אבידה לשלם על העופות.

תשובות:

סביר דאיינו מהויב משא"כ באזן הדתורה חייבותו. [ועי' נה"מ שם מש"כ בדבורי הקצת"ח, ובחזו"א ב"ק (ס"י ר' סק"ו) שפליג על הקצת"ח הדתורה חייבותו. ועי' שות' ראשיש בשמיים (ס"י צ"ו סקי"ח וסקפ"ז) דאפי' הכישה ברה"ר מהויב באבידה, דכיון דהתחיל להתעסק בהשbetaה רחמנא שעבדיה ונעשה שומר עליו, וועי"ש דהידש כן לנבי שאר שמירם, דרחמנא שעבדיה בדין שומר בשלהי להתעסק בשמרתה]. ועי' בברכת שמואל (ב"מ ס"י כ"ה סק"ב) בשם הנר"ח ששומר אבידה לא בעי קניין, אלא רק בשיבוא לידו מהחיב. ועי' בשות' אחיעזר (ח"ג ס"ו סק"ד) דכתיב, דאם נט לב קניין אך מהני גם קניין. וכן הוכחה בשות' פרי יצחק (ח"ב ס"י ס"ב). וכל הניא אחרים דלא בדעת הקצת"ח].

ב. בכח"ג אי היה ידו ביד בעליים והי' מקום להוכחה ממש"כ המלחמות (ב"מ דף כ"ו ע"ב) דבנטלה ע"מ לנוללה

א. הגביהה ולא נתבעו להשיבה

אי חיב בשמירתה
יש לדון מכמה פנים. ראשית, יש לדון האם אדם שהגביה אבידה שלא ע"מ להשיבה, אלא סתם העבירה למקום, כגון שהיתה מונחת ברה"ר ושמה על הגדר, אי מהויב מדין שומר. ויסוד הספק הוא דיווי' בקצת"ח (ס"י רצ"א סק"ד) דנספק במגビיה אבידה שהי' של כסף ובתוכה זהב אי מהויב מדין שומר לשלם על הווב, והטעם דנספק, הוא לפ"ז מש"כ שם, הכל שומר אבידה בעי קניין משיכה (אף לראים דש"ח וש"ש לא בעי משיכה) משום דכתבו ואספו אל תוך ביתן, וכל ומן שלא עשה קניין ל"ח משיכה להתחייב בשמרתו, ולפ"ז דין דבכה"ג שלא ידע שהוא של זהב דבקניינים לא קונה וכמו שפסק הרמ"א (ס"י רל"ב ס"יח) משום דאיינו היה לימצא, ה"ה לנבי אבידה שלא חשיב קניין. ויל דה"ה בכח"ג שלא נתכוון ליקחו ולקנותו דאיינו מהויב מדין שומר, או דዶוקא בכח"ג דבחלכות קניינים לש דליהו קניין שם

רמחוייב ייל דנשאָר כהוּא דגמַ, רמחוייב בהכישָׁה בעלמאַ. וביוּתְרַ, דהאַ דעת הנימוקי ב'ם (שם) וכון נראָה בעדעת רשיִי [עויַש בריטבַּא] דאָף למסקנאַ מוחוייב אָף בכלים (ועויַבְּבַי ס' רס'ג) ובט'ז (שם) שנחלקו בעדעת הרמבַּבָּם] משמע דהכישָׁה בעלמאַ מתחייב.

אמנם אין הדבר מוכרע דייעוּי ברשיִי, נימוקי ב'ם (שם) דכתבו דהכישָׁה, היה ע"מ להשיכָה. ובטור (ס' רס'ג) אָף חידש יותר דאָף בע"ח דהוא משום דנקטי ניגרי ברירתאַ, כתוב שהכח ע"ט להחוּורה. [ועויַ מאירי ב'ם (שם) שחילק אם הכישָׁה ע"מ להדריכָה או להוציא אָה משדרהו]. אָמן יועיַ בשער המלֶךְ (הליַ גוילאַ פ'ג הט'ו) שתמה על שיטת רשיִי מסוגיאַ דב'ב (שם) דאיירי בנטלה חנוני ע"מ למוד, ומ"מ חשיב בהכישָׁה דנתחייב בה. [ויתכן דיש ליישָׁב לפ' מש'ב הנימוקי שם, דסוגיאַ דב'ם פליגן על הסוגיאַ דב'ב שם, וסבירה דאָף בכלים מתחייב, ולמדוּ דرك בע"ט להשיכָה דומיאַ דסוגיאַ דחתם, וועיַ בשיעורי רבינו הילוי ב'ם שם] וועיַ בתרומות הכרוי (שם) שרשַׂי והתור אורחאַ דAMILתאַ נקטוּ, ובט'ז (ס' רס'ג) דכתב דלא בעין ע"ט להשיכָה. אָמן בעורך השולחן (שם ס'ב) נקט דבכלים בעי ע"ט להשיכָה. ולפ'ז להנחוּ דסבורי דלא בעין ע"ט להשיכָה, גם הכאַ מתחייב. אלא אָף אי נימאַ דבוקע ואינה לפ'ב בעין ע"ט להשיכָה, היינו דוקאַ חתום דהוא פטור אבל באָבידה

ביין דפתיך בה אָבידה קנאָה ביוש בעלמאַ, ולכואָורה האַ ס'ס' מוחוייב גם מדין שומר אָבידה ומ"ט קנאָ, הרי באָיסורה אָתֵי לידי. [יעויַ כהוּא ב'ק ס' ט'ז סקכ'אַ) דכתב דהוי גם שומר אָבידה]. והיְ אָפשר למְרַדְּפֵי מש'ב, כיון דלא הגביה ע"מ להשיכָה, לא נהיה שומר, ומ"ה אֵין ידו ביד הבעלים ומהני ביה יאָוש. אך אָפשר לדוחות בנקל, דכל הטעם דלרמְבָּן ל'ם יאָוש באָבידה, הוא משום שמחזיקו עבור הבעלים, לבן מה דידו ביד בעלים גורם שהיאָוש לא יהול. משאָכְבָּה הכאַ שרוצה לנזהָה, אַעֲפָ שニימאַ שמחוייב מדין היוש. וועיַ נתיהָמ (ס' שנ"ד סק"ד) דMOVח מיניה דאָף בשאינו מוחזיקו עבור הבעלים השיב ידו ביד הבעלים. וכן משמעות הקצואהַח (בסי' ס'שס'אַ), וועיַ ש"ד (ס' שנ"ז סק"ז) ובנתיהָמ (שם) שסתורין דברי הנתיהָמ בס' שנ"ד. (ובכלל יש לדzon אי גזלן חייב מדין שומר אָבידה, ואַכְמַלְ).]

ג. אי מוחוייב בהכישָׁה סתם שלא על מנת להשיכָה

ולכואָורה יש להביא ראייה מהאַ דאיתאַ ב'ם (דף ל' ע"ב) וב'ב (דף פ"ח ע"א) דבזוקן ואיינה לפ'י בבודו אם הכישָׁה נתחייב בה. משמע דכל הכשה בעלמאַ מהייבותו בהשיכָה. ובסוגיאַ דב'ב (שם) מבואר, שהייב גם מדין שומר. אף דלמסקנת הסוגיאַ איירי דוקאַ בע"ח משום דנקטי ניגרי ברירתאַ, היינו דוקאַ התם משום דפטור מהשיכָה, אבל בגיןאַ

ומركיב, ובעינן לעשות מעשה בכך שחבר לא יתקלקל, האם הוא נכלל בחובו של מיריה, כגון חיוב ניור בכוסות, חיוב שימוש בכליים וגלילה בספר בגין שלא יתקלקלו, המבוארם בש"ע (ס"י רס"ז, וס"י רצ"ב), אם לא עשה כן והדבר התקלקל אי מהוייב תשולם. וכן על יש לדון בנידון דין, דאעפ' דלפי מש"ב לעיל נראה שדעת הפסוקים שמהוייב מדין שומר, עדין יש לדון אי מה שלא הנית העופות בקירות ונתקלקלו, אי חייב בתשלומיין.

ו. בשלא טיפל בה אי חיב בתשלומיה, וחטם בוה

והנה בא"ח (ס"י תמ"נ) נחלקו הפסוקים בשומר של חמץ שהניע ומן איסורי שמהוייב למברן, באם לא מביר, אם חייב בתשלומיין. דעת המג"א (פרק"ד) שחייב בתשלומיין, ומайдך הפסוקים שם חולקין דפטור. ובaban העוזר האריך בריאות דפטור, והוא כתוב כן מדברי הרמב"ם (הלו' שאלה פ"ז ה"א) דכתב לנבי פירות והרקבו, דמוברן מפני השב אבידה לבעים. ולא כתוב דמהוייב מדיני שומר, מוכחה דחויבו רק משום הצלת ממון החבירו, ומש"ה פטור בשלא מביר. וכ"ה לשון השו"ע (ס"י רצ"ב ס"ז) לנבי חמץ דמובר מושם השב אבידה לבעים. והסכים לדקדוקו בחק יעקב שם) ושו"ע הגרא"ז שם. ובטעם דלא מביר פטור, נשנו שם ב' טעמים, הדביטה מאיר שם כתוב דהוא משום הכל שומר מהוייב עצמו בדרכו הנ מסדר לידי לשומרו משום שקיבל על עצמו שמירתו וכו', ואם

דמחייב בה לכ"ע מהוייב לשמורה. ואמנם יועי' בעורך השולחן שם, דICON ואינה לפ"כ כשהחייב נתחייב בה לדעת רשי' והנימוק', משום דהפטור של וההטלמת, הוא רק מלאו דלא תוכל להתעלם, ולא ממצאות השב תשיבות שתחייב בנסיבות. וועי' בזה באבן האול גוילה (פי"א הי"ד).

ד. המחויר חפץ לנגב –

מ"ט מתחייב לשמורה

ויש להביא ראי' מהא דאיתא ברמ"א (ס"י שם"ח ס"ז) שרואבן שהגע לידו חפץ הנוגב והחוירו לנגב מהוייב מדין שומר אבידה. ומקורה מתשובה הרא"ש הובא בטור שם. ומובואר יותר במרדי פרק הספינה (ס"י תקס"ד) הביאו בד"מ (שם אות ב') דלמדה מהא דהכיששה נתחייב בה דמחייב מדין שומר אבידה. אמן יועי' שם בביבאו הגר"א (ס"ק ג"ג) דכתב ב' טעמים לחתיב או משום דהחוירו לנגב בידיים הו נקטני ניגרי בריתא או משום דחייב מדין הכיששה. וועי' בכ"ז בחוז"א ב"ק (ס"י טז סק"א), ובחידושי רבינו אריה לייב (ס"י ע"ח). ועי' בשו"ת מב"ט (ח"א סי' שם"א) דהו כי רכל שומר מתחייב לשמורה כנסתלקה שມירת הבעלים ממנה בלבד שום אמרה, מהא דሞצא אבידה, שלא אמרו הבעלים דבר, כיון שימוש האבידה חייב לשמורה.

ה. חיוב הטיפול בה

ויש לדון עוד בדבר זה, האם דבר שבאופן טבעי מתקלקל מחמת עצמו

בגמ' פקדון מאי עבידתיה גביה דכוונת הנמי' להקשות רק באופן דמשתמש לצרכו, אבל באופן דהוא לצרכה, בין שהוא שומר יש לו לעין שלא יתקלקל. מוכח דברי דחייב אם לא דאג שלא יתקלקל. וועי בתוס' הרא"ש שם דאם לא נזהר שלא יתקלקל הוא פושען. ומайдך כתוב שם שלדעת הרמב"ם, הרא"ש והטוש"ע (ס"ר רס"ז וס"ר רצ"ב) דמחויב רק באופן שהלכו בעלייהם למדינת הים, אבל באופן שהבעליהם בעיר פטור, דין חיויבו אלא מדין הצלת מן חבירו, ומ"ה בשહבעלים בעיר פטור, דין זה אבידה, ומ"ה בשלא נייר פטור. עכ"פ חיינן לדעתיה דגמ' חיוב השומר לדאג שלא יתקלקל תלוי בפלוגנת הראשונים אם הוא מחיבי שמירה, ועי' חזון יחזקאל (ב"מ דף פ"ב ה"ט) דהוכיח מהריטב"א (ב"מ דף פ"ב ע"ב) דהקשה דכל שומר פקדון יהא ש"ש, דהא מהוויב לנערו ומיפטר בפרטה דרב יוסף, דחייב נייר הוא מדין אבידה, די משום דין שומר Mai קשיא ליה. אמן בריטב"א (שבועות דף מ"ד ע"א) אבן תירץ בן.

ה. שיטת החוק יעקב שחיב

מדין שמירה וביאורה

והנה בחק יעקב שם כתוב לחיב באופן דלא מכורו לחמצץ אע"פ שמוחייב רק מדיני אבידה, דכיון שכשמניע זמן איסורי חשב החמצץ באבידה, יהיה אותה שעה שומר אבידה ומוחויב לדעת הרמב"ם דשומר אבידה ש"ש, ואע"פ דפשיטה לא هو, מ"מ אונס ודאי לא هو וחיב. ולדבריו תלוי נידון דין

נאבד בפשיעתו הרי זה קרוב למויק. משא"כ לטפל במכירה, מראשית לא קיבל עליו, ובמה נתחייב בטורתו והכו, ואיך יקרא פושע אם לא עשה. ובשו"ע הנרי' מוסיף נפק דהוא משום שלא קיבל עליו למבראו ערבע פשת, שאין זו בכלל שמירה, שהרי במכירה זו מוציאה מרשות בעליו. ובאות כתוב במשנה ברורה (שם סק"ב). ומשמעות הדברים הוא רק סברא מ"ט שומר איינו מחויב מדיני שמירה למכור, אבל לטפל בחפץ שלא יתקלקל מחויב מדיני שומר, וצ"ע על דבריהם, דהא ברמב"ם (להלן) שאלת פ"ז ה"ד) כתוב לנבי היוב נייר חיויבו משום השבת אבידה וויל' "הפקיד אצלם כסות של צמר מנערה אחת לשולשים יום וכו' וכן כל כיו"ב שוו חובה עליו משום השב אבידה לבעלים. וכשם שדרקרקו שחיבר מכירה הוא משום השב אבידה בן מוכח דחייב נייר הוא רק מתורת אבידה, ולמה כתבו דגמ' חיב הטיפול הוא מדיני שמירה.

ג. שיטת המהנ"א דחייב הטיפול

איינו מדין שמירה

אמנם במחנה אפרים (להלן שומרים סי' לה"ה) כשدن לנבי שומר שלא מכיר אי מחויב, כתוב סברא אחרת לפטור, דהפסדר דأتي ממילא, אין זה בכלל חיב שמירתו, שלא קיבל עליו אלא פשיטה דأتي מהמתיה, אבל פסידא דأتي ממילא לא קביל, אלא שחכמים הציריבו לעשות להם תיקון משום דדמי לרואה אבידת חבירו וכו'. והוכיחה שם ששיטת התוס' ב"מ (דף ל' ע"א) שחיב, מהא דכתבו שם על הא דפרק

בכנה"ג (ס"י רס"ז הנה"ט אותן י"ד) דה"ה באבידה, וכ"ה בפנוי יהושע (ב"ק נ"ו ע"ב על תוד"ה בהחיה הנאה), ועד"ז בשער הצעון (ס"י תמ"ג סקט"ז) דהוביח מרברי האור ורועל שהובא בהגהות אשר"י (ב"ט פ"ג ס"י כ"ד) דהוביח מהא דיש חיוב לשומר להודיע לבעים שהבהמה אינה אוכלת משום דל"ה לה בכוי ושינוי, ה"ה שהוחוויב להודיע לבעים שהפירוט שהופקו אצלו מركיבין.

ולදעת המחנ"א תלוי בפלוגנתה הראשוניים ולפי מה שפסק בש"ע פטור. וודעת האו"ז יתכן דהוא כדעת התוס' מהחייבין. והוא דلمחנ"א מוחוויב שומר בלבד לה בכוי ושינוי להאכיל לבהמה, אף שהו דבר הנפסד מלחמת עצמו. י"ל דכיוון דבן הוא דרך חיות הבהמות, לא מיקרי שהוא דבר הנפסד בצורה טבעית, ושמירה כזו קיבל עליו.

ג. באבידה שמתקללת יתחייב לכו"ע ולפ"ז בנידון דין לנבי אבידה, לדעת הפסוקים דרך לפ"י מכירה פטור, הכא חייב במא שלא הניחו בקיורו. אמנם נראה דאף לדברי המחנה אפרים חייב, דיעו"י שם בסוף דבריו דركך מדברי הטור בא"ח (ס"י תמ"ג) דשומר שלא מכר החמי"ץ חייב לאחריותו. ולדבריו רבאufen דהפקיד אצלו חמוץ ע"ט להפליג למקומות אחר חייב, דכיוון דעתו הנפקר, בזה קיבל עליו בכלל שמירתו כל מיני תיקון דבר המופקד, דין מי שיטפל בהם אם לא הנפקה. אבל היכא דהפקיד סתם, אף שהח"כ הלכו בעליו

בפלוגנתה המחבר והרמ"א (ס"י רס"ז סט"ז) אי שומר אבידה هو ש"ח או ש"ש. ועי' בש"ע הגרא"ז (ס"י תמ"ג קונטרס אחרון סק"ב) שתמה מ"ט ש"ח לא יתחייב, וכי לטrhoות בחנם הוא טrhoא שמחוויב לעשות בחנם הוא טrhoא פחותה, ועוד כתוב שדבריו תמהין מאד מאד דכיוון שלא מכר החמי"ץ איוה שומר הוא לאבידה, וכי מי שראה את האבידה בשדה ו עבר ונתקל ממנה ואח"כ נגנבה ממש חייב בגיןיתה. וסבירא זאת כתוב בבית מאיר שם. והי מקום ליישב קושיתו הראשונה לפי מש"כ בדבר הנטקלקל מלחמת עצמו אינו בחובי שמייה, ואמנם זה סברא רק בש"ח דמש"ה ל"ח פושע כאשרינו מוכרה ומגנירה, אבל בש"ש הפטור שלו הוא מלחמת שם אונס, דבאונס פטרתו תורה, אבל כל דל"ה אונס אף שמתקלקל מלחמת עצמו חייב. ומש"כ הגרא"ז בטענותו השניה, לכואורה כוונתו דכיוון דעתם הפקdon אין בתורת אבידה, אלא מוחוויב להציג הממון מהפסד בשם שבראה מים שוטפין ובאין על קרקע מוחוויב להציגו מהפסד הוא רק מצות השבת אבידה, אבל ליש בו דין שומר. ולפ"ז י"ל בណידון דין דאיiri באבידה, מוחוויב גם מדיני שמירה לדאג שלא יפסד החפי"ז, ולදעת החק יעקב דוקא אי דין כש"ש.

ט. דעת הפסוקים

אי שומר שלא נייר חייב

העליה מהג"ל דשומר שלא נייר הפקdon משמעות הפסוקים בס"י תמ"ג דחייב. וכ"ה בש"ת רדב"ז (ח"א ס"י שג). ועי'

היאך תשיבנו לו בצד מצא בסות של צמר מנערה וכו'. וכבראורה מ"ט בעי לקרא דמהוייב לטפל באבידה, תיפוי'ל שמהוייב מדיני שומר. ומכאן הוכיחו באבן האול שם, ובחוון יחזקאל ב"ט (פ"ב ח"ט) ושיעורי רבי שמואל אלו מציאות (ס"י נ"ז) דאה"נ מתרת שומר אין בו חיוב כיון שמתකל מאליין, וכל חיומו הוא רק מתרת אבידה. ועיי"ש בשיעורי הנר"ש דאע"פ דגמ' זה א"צ קרא, דלא גרע ממים שוטפין ובאיין, מ"מ נפק'ם בכח'ג דין ההפסד ברור, אמנם הצלת ממון חברו פטור, אבל באבידה מהוייב אף שאין ההפסד ברור מדינא דוחשبوתו לו. ומ"מ נקט שם דכל החיוב לטפל באבידה הוא רק מצד המציאות, אבל מדיני שומר פטור ואין מהוייב באחריות. ולפי מש"כ לעיל דעת הפוסקים דחייב לשלם, ונ"ל לישב דעת הפוסקים דהתעם דציריך מקרה מיוחד באבידה משום דכל דין שומר באבידה גנריים מהיובי המציאות, וכשם שמצינו דחייב שמיורה גנර ממאי דכתב ואספו אל תוך ביתך, כదמשמע בלשון רשותי ב"ק (דף נ"ז ע"ב), והו"א דרך חייתו תורה לשמר הדבר ולהבנiso להווך ביתו, אבל אין מהוייב לטפל באבידה, וממילא גם דין שומר אין לו כלפי זה, וכמו"ל דגמ' מהוייב לטפל, ומוש"ה מהוייב גם בתורת שומר ע"ז.

למדינת הים, לא קיבל שמירה בה מה שהוא מתקלקל מאליו, ואינו חייב אלא משום דין אבידה, ואם לא טיפל בזה פטור מאחריות. וצ"ק מ"ט ל"ח אבידה מדעת, הגיעו לדעת שאין מחויבים לטפל בנכסיו דਮבוואר בר"מ וש"ע (ס"י רפ"ח) דהוא מטעם אבידה מדעתו, ולפ"ז נראה דבאבירה כיון שאין יודע הבעלים היכן הוא, וכן חייבתו תורה בשמירה, מחויב אף בדבר המתקלקל מעצמו. ובמספר משפט האבירה (ס"י רס"ז שע"צ אות רל"א) כתוב לדעת המהנ"א פטור באבידה, וכותב שם דאי נראה לומר דרך בפקודון פטור כדבאיار טעמא המהנ"א שם, שלא קיבל עלייו אלא היוק דatoi מהמתיה ולא פסידא דמלילא משא"כ באבידה דליה' מהמת קבלתו, שלא מסתבר דחייבתו תורה טפי מכל שומר. ותמייני דהא מההנ"א אף בשומר מהייב באופן שהודיעו בעליו שהולך למדינת הים, ובפשוותו שומר אבירה דינו דומה לו.

יא. שיטת הר"מ בטיפול באבידה וביאורו

אמנם יש להעיר בזה דנהה הרמב"ם
(הלי' גו"א פ"ג ה"א) כתוב צוריך לבקר
את האבידה ולבדקה כדי שלא תפסד
והאבד מآلיה שנאסר והשכומו לוaram